

ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗ ΤΗΣ ΟΥΡΟΥΜ,

ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΣΤΟΝ ΚΑΥΚΑΣΟ

<https://www.latsis-foundation.org/ell/grants/xrhmatothsh-ereynwn#fundingList>

Ερευνητικό έργο με φορείς το Παν/μιο του Πότσταμ, το Εθνικό και Καποδιστριακό Παν/μιο Αθηνών, το Παν/μιο της Βρέμης και χρηματοδότηση από το Κοινοφελές Ίδρυμα Ι.Σ. Λάτση (2010-11)

Ομάδα γλωσσολόγων : Στ. Σκοπετέας, Πανεπιστήμιο του Πότσταμ (Υπεύθυνος της ομάδας), Ει. Verhoeven, Πανεπιστήμιο της Βρέμης, Ε. Σελλά : Τμήμα Τουρκικών Σπουδών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών του ΕΚΠΑ καθώς και τρεις τελειόφοιτοι φοιτήτριες του Τμήματος Τουρκικών Σπουδών και Σύγχρονων Ασιατικών Σπουδών, οι κ.κ. Ε. Ιορδάνογλου, Ε. Μαλικούτη και Σ. Μουντουράκη,, Β. Μωυσίδη, Μεταφράστρια, φυσική ομιλήτρια της Ουρούμ, Αθ. Μαρκόπουλος, τότε Πρόεδρος του Τμήματος Τουρκικών Σπουδών του ΕΚΠΑ. [Βλ. <http://projects.turkmas.uoa.gr/urum/>]

1). Γενικής υφής δεδομένα τη έρευνας:

Η Ουρούμ ή Ουρουμική είναι μια γλώσσα που ομιλείται στον Καύκασο από έναν χριστιανορθόδοξο πληθυσμό με ελληνική εθνική συνείδηση. Πρόκειται για Έλληνες της Ανατολίας που μετακινήθηκαν στον Καύκασο στις αρχές του 19ου αι. Η γλωσσική κοινότητα συρρικνώνεται τα τελευταία χρόνια (περίπου 30.000 ομιλητές τη δεκαετία του '80 και περίπου 1.500 σήμερα), λόγω των μετακινήσεων του πληθυσμού. Είναι λοιπόν επιτακτική ανάγκη να καταγραφεί η γλώσσα τους η οποία απειλείται από εξαφάνιση.

Για τον σκοπό αυτό, το πρόγραμμα της μελέτης ανέλαβε το έργο της συγκέντρωσης γλωσσικού υλικού της Ουρούμ. Συγκεκριμένα :

- α) δημιουργήθηκε ένα βασικό λεξικό με στοιχεία διαφόρων θεματικών κατηγοριών
- β) συγκεντρώθηκε επιλεγμένο δείγμα προτάσεων για τη μελέτη της γραμματικής της γλώσσας
- γ) έγινε συλλογή αφηγήσεων από δεκαέξι διαφορετικούς ομιλητές , και
- δ) συλλέχθηκαν πληροφορίες κοινωνιογλωσσικού χαρακτήρα για τη χρήση της γλώσσας και τη στάση των ομιλητών έναντι αυτής

Τα δεδομένα συγκεντρώθηκαν (8.968 αρχεία ήχου και οι αντίστοιχες μεταγραφές) αποθηκεύτηκαν σε μια βάση δεδομένων που επιτρέπει την αναζήτηση σε χαρακτηρισμένα δεδομένα αυτού του τύπου. Όλα τα δεδομένα της έρευνας διατίθενται στο διαδίκτυο ούτως ώστε η επιστημονική κοινότητα να αποκτήσει πρόσβαση στο δυσεύρετο αυτό γλωσσικό υλικό και να προκύψει επιστημονικός διάλογος για τη μελέτη της γλώσσας αυτής, την κατανόηση της γραμματικής της και τη βιωσιμότητα της.

Η Ουρούμ είναι μια γλώσσα που ομιλείται στον Καύκασο από έναν χριστιανικό πληθυσμό με ελληνική εθνική συνείδηση. Πρόκειται για Έλληνες της Ανατολίας που μετακινήθηκαν στον Καύκασο στις αρχές του 19ου αιώνα. Η γλωσσική κοινότητα συρρικνώνεται τα τελευταία χρόνια (περίπου 30.000 ομιλητές στη δεκαετία του 1980 και περίπου 1.500 σήμερα), λόγω των μετακινήσεων του πληθυσμού. Είναι λοιπόν επιτακτική ανάγκη να καταγραφεί η γλώσσα τους η οποία απειλείται από εξαφάνιση.

Για τον σκοπό αυτό, το πρόγραμμα της μελέτης ανέλαβε το έργο της συγκέντρωσης γλωσσικού υλικού της Ουρούμ.

Συγκεκριμένα:

- (α) δημιουργήθηκε ένα βασικό λεξικό με στοιχεία διαφόρων θεματικών κατηγοριών,
- (β) συγκεντρώθηκε ένα επιλεγμένο δείγμα προτάσεων για τη μελέτη της γραμματικής της γλώσσας,
- (γ) καταρτίσθηκε συλλογή αφηγήσεων από δεκαέξι διαφορετικούς ομιλητές,
- (δ) συλλέχθηκαν πληροφορίες κοινωνιογλωσσικού χαρακτήρα για τη χρήση της γλώσσας, τη στάση των ομιλητών έναντι αυτής και τη βιωσιμότητά της.

2). Συγκεκριμένα προκύψαντα κοινωνιογλωσσικά δεδομένα (Ε. Σελλά):

Οι Ουρούμ, ελληνικής εθνικής συνείδησης χριστιανοί ορθόδοξοι τουρκόφωνοι ομιλητές, αποτελούν γλωσσική μειονότητα και η γλώσσα τους, η Ουρούμ (ή Ουρουμική), συνιστά μειονοτική γλώσσα μη αναγνωρισμένη από το κράτος στο οποίο ζουν, τη Γεωργία. Το κοινωνιοπολιτιστικό καθεστώς και μόνον της γλωσσικής αυτής κοινότητας αποτελεί πραγματική πρόκληση για κάθε κοινωνιογλωσσολογική έρευνα. Τα αντικρουόμενα, θα λέγαμε, χαρακτηριστικά της, εθνική συνείδηση (ελληνική), θρήσκευμα (χριστιανοί ορθόδοξοι) και γλώσσα (ποικιλία της ανατολικής τουρκικής) σε συνάρτηση με το σημερινό κοινωνιοπολιτισμικό της καθεστώς – μαζική αστυφιλία (στην Τιφλίδα κυρίως) και μετανάστευση στην Ελλάδα και αλλαχού- προκαλούν το ενδιαφέρον των επιστημόνων που ασχολούνται με τις σχέσεις γλώσσας και εθνικής ή εθνοτικής ταυτότητας καθώς και με θέματα διατήρησης ή μεταστροφής της μητρικής γλώσσας¹.

Η γλωσσική κοινότητα των Ουρούμ, με κοιτίδα την περιοχή της Τσάλκα στον Καύκασο, ως φύσει αλλά και θέσει μειονοτική στο ευρύτερο κοινωνιοπολιτισμικό περιβάλλον στο οποίο ζούσαν και ζουν, χάρις στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της, διατήρησε επί αιώνες την εθνοτική της ταυτότητα (ελληνική) βασιζόμενη, εκτός των άλλων, σε μια γλώσσα η οποία κατά τεκμήριο δεν ταυτίζεται με αυτήν (η Ουρούμ συνιστά ποικιλία της ανατολικής Τουρκικής). Επί δύο τουλάχιστον αιώνες (από το 1830 και εξής)² η Ουρουμική γλώσσα χρησίμευσε στους Ουρούμ ώστε να διαφυλάττουν και να διαχωρίζουν την (ελληνική) εθνική/εθνοτική τους ταυτότητα από αυτή των ομοθρήσκων τους (ορθόδοξων χριστιανών) Γεωργιανών, Ρώσων, Αρμενίων. Οι κοινωνιοπολιτιστικοί παράγοντες των δύο τελευταίων αιώνων τουλάχιστον ήσαν τέτοιοι που επέτρεπαν, και επέβαλαν, θα λέγαμε, τη διατήρηση της Ουρουμικής. Τη σημερινή εποχή, με δεδομένο ότι οι κοινωνιοπολιτιστικοί και κοινωνιογλωσσικοί παράγοντες που βοήθησαν στην διατήρηση της Ουρουμικής άλλαξαν ριζικά, ποιο θα είναι το μέλλον της μητρικής γλώσσας των Ουρούμ; Μια πρώτη εκτίμηση της κατάστασης οδηγεί στο συμπέρασμα ότι πρόκειται για «επαπειλούμενη» γλώσσα.

Μέλημά μας, στο πλαίσιο του παρόντος ερευνητικού προγράμματος, υπήρξε μια πρώτη αποτύπωση της χρήσης και των στάσεων των ομιλητών της Ουρουμικής, προκειμένου να προβούμε σε μια πρώτη εκτίμηση της βιωσιμότητας της γλώσσας.

Από τα πρώτα κιάλας αποτελέσματα της έρευνά μας αναδεικνύεται η συνάρτηση εθνοτικής/εθνικής συνείδησης, θρησκείας και διατήρησης ή εγκατάλειψης (μεταστροφής) της μητρικής γλώσσας μιας γλωσσικής μειονότητας. Αν και η γλωσσική αλλαγή αντικατοπτρίζει, συνήθως, τη βούληση της ομάδας για κοινωνική και επαγγελματική ανέλιξη, εκπροσωπεί, δηλαδή, καθαρά, πραγματιστικούς λόγους συμφέροντος, φαίνεται ότι, τελικά, σε μερικές περιπτώσεις οι κοινωνιοοικονομικοί παράγοντες και τα επακόλουθά τους, η στάση που αναπτύσσουν οι ομιλητές έναντι των γλωσσών και η αφοσίωση τους (loyalty) σε αυτή ή τη άλλη γλωσσική ομάδα, επηρεάζουν εμμέσως μόνον τον μαρασμό της μητρικής γλώσσας. Ο Edwards (1995, 116)³ μας υπενθυμίζει ότι στη σκακιέρα όπου παίζεται η βιωσιμότητα των γλωσσών δρουν και άλλες παράμετροι, ισχυρότερες των οποίων είναι η παράμετρος θρησκεία και οι απορρέουσες μη οικονομικές μεν, πραγματιστικές όμως αρχές που διέπουν τη συμπεριφορά της γλωσσικής ομάδας, καθώς και η παράμετρος των πολιτιστικών δεσμών και εθνικιστικών συναισθημάτων ή αυτονομιστικών τάσεων που μπορεί να εμφανίσει μια γλωσσική ομάδα⁴.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, οι παράμετροι που θα καθορίσουν τη βιωσιμότητα της γλώσσας Ουρούμ είναι πολυποίκιλες και πολυδιάστατες. Ακόμη, σύμφωνα με τον Trudgill, 1992 (στο Σελλά – Μάζη, 2001/2007: 171) ο «αποκλίνων» (Abstand) ή ο συγκλίνων (Ausbau) χαρακτήρας μιας μειονοτικής γλώσσας καθορίζει σε μεγάλο βαθμό και το μέλλον της εν λόγω γλώσσας. Αυτό σημαίνει ότι απομένουν ακόμη πολλά να γίνουν προκειμένου να καταλήξει κανείς σε σαφή συμπεράσματα. Οι προοπτικές που ανοίγονται για την κοινωνιογλωσσολογική διερεύνηση της συγκεκριμένης γλωσσικής μειονότητας είναι πολλές και εξαιρετικά ενδιαφέρουσες, δεν εμπίπτουν, όμως στο πλαίσιο του παρόντος ερευνητικού προγράμματος.

Η αξιολόγηση των αποτελεσμάτων του ερωτηματολογίου της παρούσας έρευνας αποτυπώνει την παρούσα κοινωνιογλωσσική κατάσταση της ουρουμόφωνης μειονότητας, κατάσταση με τάσεις υποχώρησης της μητρικής γλώσσας των ομιλητών της και ανοίγει προοπτικές για περαιτέρω έρευνα του εξαιρετικά ενδιαφέρουσας αυτής “επαπειλούμενης” γλωσσικής ομάδας.

1 Βλ. Σελλά – Μάζη Ε. (2001/2007). *Διγλωσσία και Κοινωνία. Η ελληνική πραγματικότητα*. Προσκήνιο. Αθήνα., σ.σ.111-165.

2 Κορεлов, Ι. Α. (1990), Иноязычные Греки (Урумы) на Территории Грузии. Магнe 2, 133-149.

3 Βλ. στο Σελλά – Μάζη Ε.. (2001/2007). *Διγλωσσία και Κοινωνία. Η ελληνική πραγματικότητα*. Προσκήνιο. Αθήνα.: 101.

4 Βλ. *ibid* : 93-102.

